

یادداشت سیاسی هفته

تجمع بیش از پنج هزار کارگر پیمانکاری پارس جنوبی با راهپیمایی اعتراضی به فرمانداری عسلویه، چگونه به سامان رسید؟

امیرجواهری لنگرودی

a.java99@gmail.com

تجمع بیش از پنج هزار نفر از کارگران زحمتکش و شریف پیمانکاری پارس جنوبی، به همراه خانواده‌هایشان و از بخش‌های مختلف پالایشگاه‌های نفت، پس از ۱۸ هفته پیگیری بی‌وقفه‌ی کارگران مجتمع‌ها و پالایشگاه‌های پیمانکاری پارس جنوبی در عسلویه، روز سه‌شنبه ۱۸ آذر ۱۴۰۴ با برگزاری راهپیمایی اعتراضی شکل گرفت؛ آن هم در شرایطی که نیروهای امنیتی تلاش‌های گسترده‌ای برای ممانعت از این حرکت اعتراضی به‌کار بستند.

کارگران معترض با مسدود شدن مسیرها روبه‌رو شدند، اما این موانع نتوانست مانع از تداوم حرکت آنان شود. در نهایت، تجمع‌کنندگان به‌صورت هم‌زمان در سه نقطه‌ی اصلی شهر - میدان «محمد رسول‌الله»، میدان شهرداری و سهراب عسلویه - گرد هم آمدند و به‌مثابه یک جریان متحد، به سمت فرمانداری

راهپیمایی کردند. در این روز، تجمعی کم‌نظیر در این بخش از جغرافیای ایران رقم خورد؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت این اقدام یکی از بزرگ‌ترین تجمعات اعتراضی تاریخ صنعت نفت ایران در نزدیک به پنج دهه‌ی گذشته به‌شمار می‌آید.

کارگران معترض با فریاد شعار «توپ، تانک، فشفسه / پیمانکار باید حذف بشه» اعتراض خود را علنی کردند. این سطح از اعتراضات، عمدتاً حول محور نابرابری در دستمزدها، شرایط دشوار کاری نیروهای شیفتی، وضعیت نامناسب سکونت در کمپ‌ها و نیز نبود امنیت شغلی برای نیروهای پیمانکاری متمرکز بوده است.

۱۸ آذر، نمایش وسیع جابه‌جایی موقعیت و قدرت کارگران و کارکنان این منطقه بود؛ روزی که نشان داد صدای خشم‌آگین کارگران ایران و مطالبات بی‌پاسخ‌مانده‌ی آنان را نمی‌توان نادیده گرفت. در پی این تجمع، خبرگزاری ایلنا روز چهارشنبه ۱۹ آذر ۱۴۰۴ گزارش داد: «کارگران پیمانکاری نهادهای مختلف، از جمله وزارت نفت و وزارت نیرو، از نقاط مختلف کشور به تهران آمدند و به‌طور سراسری در اعتراض به عدم به نتیجه رسیدن طرح ساماندهی کارکنان دولت، مقابل مجلس تجمع کردند...» با «روی کار آمدن دولت چهاردهم، موافقت خود را با تبدیل وضعیت نیروهای شرکتی و پیمانکاری اعلام کردند و خواستار رسیدگی به طرح ساماندهی شدند، اما این طرح هنوز به نتیجه نرسیده است. مسئولان بارها اعلام کرده‌اند که به‌دنبال پرداخت مستقیم حقوق به نیروهای شرکتی هستند، اما نیروهای شرکتی تأکید دارند که تنها خواسته‌ی آن‌ها حذف پیمانکاران است و از این خواسته کوتاه نخواهند آمد...» (۱)

چگونگی سازماندهی اعتراضات در پارس جنوبی:

پرسشی اساسی در اینجا مطرح می‌شود: چگونه در شرایط امنیتی سنگین، کارگران عسلیویه توانستند چنین تجمع بزرگی را سازماندهی کنند؟ عسلیویه در اساس منطقه‌ای صنعتی و متمرکز است؛ جایی که کارگران در محیط‌های مشترکی همچون خوابگاه‌ها، غذاخوری‌ها، سرویس‌های رفت‌وآمد و کارگاه‌ها، ارتباطی روزمره و مستمر با یکدیگر دارند.

با توجه به این‌که تشکل‌های سندیکایی، اتحادیه‌ای و شورایی در ایران یا محدود، یا تحت کنترل، و یا سرکوب شده‌اند و چهره‌های شناخته‌شده‌ی آن‌ها به‌طور متناوب هزینه‌های سنگینی پرداخته‌اند، چنین تجمع بزرگی معمولاً نمی‌تواند از مسیر سازوکارهای کلاسیک و متعارف سازماندهی شود. در این شرایط، کارگران به سازماندهی شبکه‌ای روی آورده‌اند. آنچه در عمل رخ داده، نوعی «سازماندهی شبکه‌ای غیررسمی، افقی و بدون ساختار رسمی» بوده است که می‌توان آن را از خلال چند سازوکار کلیدی توضیح داد.

بخش قابل توجهی از اعتصابات در میان کارگران پروژه‌ای، پیمانکاری و نیروهای موقت - و نه رسمی و استخدامی - رخ می‌دهد. این کارگران وابستگی کمتری به استخدام رسمی دارند و پیامد اخراج برای آنان بازدارندگی کمتری دارد.

کارگران پروژه‌ای در سال‌های اخیر الگوهای مشخصی از سازماندهی اعتصابات را به اجرا گذاشته‌اند؛ از جمله کمپین «۲۰-۱۰»، کمپین‌های افزایش دستمزد و اعتصابات فصلی که نمونه‌هایی از این تجمعات گسترده‌اند. آنچه در این میان اهمیت دارد، بی‌اثر شدن ترس و فرو ریختن آن است. کارگران در برابر تورم افسارگسیخته، فقر فزاینده و بی‌عدالتی تشدیدشده در زندگی روزمره، به‌صراحت اعلام می‌کنند که ترس داشتن و تحمل آن،

به مراتب سنگین‌تر از نداشتن امنیت مالی است. مبارزه برای بهبود شرایط زندگی، ترس را بی‌معنا می‌سازد.

چرا کارگران به شبکه‌سازی روی آورده‌اند؟

کارگران، خود به این جمع‌بندی رسیده‌اند که تشکلهای رسمی و هرم‌وار، به دلیل داشتن رهبران شناسایی‌شده، به سرعت سرکوب می‌شوند. در مقابل، سازماندهی شبکه‌ای به سبب غیرمتمرکز بودن، از مقاومت بالاتری در برابر سرکوب برخوردار است. حکومت نمی‌تواند به سادگی سرکرده‌ها را شناسایی و حذف کند؛ زیرا این مناسبات، اساساً رهبر مشخصی ندارد، نقش‌ها پراکنده‌اند و پیام‌ها از مسیرهای متعددی گردش می‌کنند. حذف یک حلقه، به معنای فروپاشی کل شبکه نیست.

کارگران به تجربه دریافته‌اند که در پیام‌رسان‌هایی چون تلگرام، واتساپ و اینستاگرام، یک پیام، فراخوان یا فایل صوتی می‌تواند در عرض چند دقیقه به هزاران نفر برسد. این «فراگیری سریع و وسیع» دقیقاً همان نقطه‌ای است که کنترل آن از توان حکومت خارج است.

در سازماندهی شبکه‌ای، پیوند میان گروه‌ها بدون تشکیل سازمان رسمی برقرار می‌شود و تمامی گروه‌بندی‌های درون جنبش کارگری - از پروژه‌ای و پیمانکاری گرفته تا پالایشگاهی، حمل‌ونقل، معلمان، پرستاران، بازنشستگان، معلولان، فعالان محیط‌زیست و دیگر گروه‌های اجتماعی - می‌توانند بدون ایجاد سندیکای رسمی، در یک شبکه‌ی غیرمتمرکز، هماهنگی موضوعی ایجاد کنند.

حضور کارگران در خوابگاه‌های مشترک، سرویس‌های رفت‌وآمد و محیط‌های کاری فشرده، ارتباط روزمره و چهره‌به‌چهره را

تسهیل می‌کند؛ امری که کنترل آن برای حکومت بسیار دشوار است. شبکه‌ای بودن ساختار، فقدان رهبری واحد و سرعت بالای انتشار پیام‌ها، این نوع سازماندهی را در برابر سرکوب تا حد زیادی مقاوم می‌سازد.

کارکردهای سازماندهی شبکه‌ای

در این‌جا پرسشی دیگر مطرح می‌شود: آیا سازماندهی شبکه‌ای دارای مرکز پنهان یا «حامی غیبی» است؟ پاسخ منفی است. این نوع سازماندهی، بر پایه‌ی اعتمادسازی در هسته‌های کوچک سه تا هفت نفره شکل می‌گیرد؛ هسته‌هایی که کارکردشان افزایش مقاومت در برابر ضربات امنیتی است.

در این فرایند، انتقال تجربه‌ی اعتصابات گذشته و خلق نوعی دانش جمعی، به تبدیل مطالبات محلی به خواسته‌های سراسری کمک می‌کند. آنچه اهمیت ویژه دارد، متغیر بودن این هسته‌های کوچک، تقویت پیوند میان بخش‌های مختلف طبقه‌ی کارگر و برجسته‌سازی تجربه‌هاست؛ از روایت اعتصاب‌های موفق گرفته تا آموزش‌های غیرمستقیم از طریق تحلیل جمعی، نه نسخه‌نویسی دستوری و فرماندهی متمرکز.

بی‌پرده باید گفت: سازماندهی شبکه‌ای، پاسخ طبیعی طبقه‌ی کارگر به سرکوب ساختاری است؛ مدلی بدون رهبر ثابت و بدون دفتر رسمی، متکی بر اعتماد متقابل، دوستی‌های شکل‌گرفته در سال‌ها کار مشترک، تجربه‌ی انباشته و ارتباط سریع. تقویت این مدل از مسیر روایتگری، آموزش غیرمستقیم، پیوند میان گروه‌ها و حمایت رسانه‌ای ممکن می‌شود.

نگاهی به سابقه‌ی اعتراضات و مطالبات کارگران پارس جنوبی

اعتراضات کارگران پارس جنوبی یک‌شبه شکل نگرفته است. تجربه‌ی کنونی، حاصل سال‌ها مبارزه و انباشت تجربه‌ی کارگران این منطقه است. اعتراضات کارگران پیمانکاری پارس جنوبی سابقه‌ای چندساله دارد. سال گذشته نیز کارگران این مجموعه در هفته‌های متوالی تجمع‌هایی برگزار کردند و پس از دریافت وعده‌هایی برای پیگیری مطالبات، به‌طور موقت اعتراضات خود را متوقف کردند؛ وعده‌هایی که به‌گفته‌ی کارگران، بخش عمده‌ای از آن‌ها همچنان عملی نشده است.

در روزشمار جنبش کارگری سال گذشته آمده است: «ما کارگران پارس جنوبی، برخلاف دفعات پیش که عده‌ای با عنوان نمایندگان کارگری اعتراضات ما را به تعویق انداختند، اعلام می‌کنیم تا تحقق کامل خواسته‌هایمان و پاسخ‌گو کردن مدیران چپاولگر نفت و حذف کامل شرکت‌های پیمانکاری مفت‌خور و افزایش مزد، دوش‌به‌دوش کارگران پروژه‌ای، رسمی و قراردادی ایستاده‌ایم. برخلاف ادعای اتحادیه‌ی دولت‌ساخته‌ی کانون انجمن صنفی کارگران پالایشگاه‌های گاز استان بوشهر، اعتراضات ما علیه فساد موجود در پارس جنوبی و زدوبندهای عوامل این اتحادیه با کارفرما و پیمانکاران است و بیانیه‌های فرمایشی این کانون هیچ ارتباطی با مطالبات برحق ما ندارد.» در ادامه نیز تأکید شده بود: «اعتراضات ما با اعتراضات تمامی کارگران، مزدبگیران و بازنشستگان پیوند خورده و علیه سیاستی است که مدیریت چپاولگر از طریق اخراج و سرکوب همکارانی چون حجت رضایی در پارس جنوبی و یاسر احمدی‌نژاد در ملی حفاری، می‌کوشد صدای ما را خاموش کند.»

در سال گذشته ۱۴۰۳، پالایشگاه‌های سوم، پنجم، ششم، هفتم، نهم، دهم، یازدهم و دوازدهم در این اعتراضات مشارکت داشتند،

اما پاسخ مشخصی به مطالبات آنان داده نشد. در سال‌های پیش از آن نیز، به‌ویژه در ۱۳۹۹ و ۱۴۰۱، شماری از کارگران پروژه‌ای و پیمانکاری پارس جنوبی در جریان اعتراضات بازداشت شدند. (۲)

این اعتراضات عمدتاً حول محور نابرابری دستمزدها، شرایط سخت کاری نیروهای شیفتی، وضعیت نامناسب کمپ‌ها و نبود امنیت شغلی متمرکز بوده است. کارگران با تأکید بر این‌که طی سال‌های گذشته بارها وعده شنیده‌اند اما وعده‌ها عملی نشده، خواسته‌هایی را مطرح می‌کنند که پیش‌تر نیز بارها بیان شده است؛ از جمله اجرای کامل طرح طبقه‌بندی مشاغل با رویکرد همسان‌سازی دستمزدها، اجرای الگوی اقماری «دو هفته کار / دو هفته استراحت» برای نیروهای اداری و پشتیبانی، تعیین تکلیف وضعیت رانندگان، نیروهای ایمنی و روزمزد، پرداخت هزینه‌های مربوط به قطع امکانات کمپ‌ها، تأمین ایاب‌وذهاب هوایی برای مسیرهای دور و رعایت قانون کار و عرف کارگاهی برای تمامی نیروهای شاغل در پالایشگاه‌ها.

کارگران اجتماع‌کننده در عسلویه با فریاد شعارهایی چون «حقوق ۱۸ تومن / کرایه ۱۵ تومن»، «راننده بی‌دفاع / محرومه از هر رفاه»، «حاصل دسترنج ما / گمشده سهم ما» و «معیشت له شد / سکوت نمی‌کنیم» صدای اعتراض خود را بلند کردند.

بر بزرگ کارگران پالایشگاه هفتم پارس جنوبی نیز مطالباتی روشن نقش بسته بود: بازنگری در طرح طبقه‌بندی مشاغل، اصلاح حقوق و وضعیت تردد رانندگان خودروهای استیجاری، اجرای الگوی دو به دو برای نیروهای اداری و پشتیبانی، و ارتقای خدمات رفاهی از جمله پرداخت حق پرواز مسیرهای دور، تسهیلات بانکی، اصلاح قراردادها و وضعیت پیمانکاری.

این تجمع با شعارهایی روشن و مطالباتی کاملاً مشروع و انسانی، بازتابی گسترده در سراسر کشور یافت و هم‌صدایی فرهنگیان، بازنشستگان تأمین اجتماعی، مخابرات، علوم پزشکی و صندوق‌های بازنشستگی را بیش از پیش به‌همراه داشت.

جمع‌بندی:

تجمع پنج‌هزار نفری کارگران پارس جنوبی نمونه‌ای بارز از سازماندهی شبکه‌ای کارگری است؛ شکلی از بسیج و اقدام جمعی که در غیاب اتحادیه‌های رسمی، از طریق شبکه‌های غیررسمی، پیام‌رسان‌ها، حلقه‌های ارتباطی روزمره و همبستگی کارگران شکل گرفته و به کنشی خیابانی و ملموس انجامیده است.

تجمع پنج‌هزارنفری پارس جنوبی، فقط یک اعتراض نبود؛ نشانه‌ای بود از بلوغ تجربه‌ی مبارزاتی طبقه‌ی کارگر ایران. نشانه‌ای از این‌که در غیاب تشکل‌های رسمی، کارگران راه خود را پیدا می‌کنند. این تجربه، نه تصادفی است و نه تکرارنشده‌ی پارس جنوبی نشان داد که طبقه‌ی کارگر ایران در غیاب تشکل‌های رسمی، راه‌های خود را برای همبستگی و مقاومت پیدا کرده است. این صدا خاموش‌شدنی نیست. و بی‌تردید، پارس جنوبی یکی از ایستگاه‌های مهم این مسیر است.

این حرکت اعتراضی، نمادی روشن از آگاهی، همبستگی و اراده‌ی راسخ طبقه‌ی کارگر ایران برای دستیابی به حقوق پایمال‌شده‌ی خود و هم‌طبقه‌ای‌هایشان است؛ اراده‌ای که نشان می‌دهد مطالبات بدیهی و قانونی کارگران، همچنان زنده و پیگیرانه درمیدان حضور دارد. این یادداشت را بعدتر نیز دنبال خواهیم کرد.

(۱) خبرگزاری ایلنا، «تجمع کارگران پیمانکاری نفت و برق مقابل مجلس»، چهارشنبه ۱۹ آذر ۱۴۰۴.

<https://www.ilna.ir/fa/tiny/news-1725604>

(۲) سایت رادیو زمانه، آرشیو کارگری، «دور جدید اعتراض کارگران مجتمع گاز پارس جنوبی».

<https://www.radiozamaneh.com/830669>